Humanist

Študentski časopis UP Fakultete za humanistične študije

Študentsko raziskovanje

V tokratni številki objavljamo dve reziskovalni deli dveh študentov Fakultete za humanistične študje Koper.

Več na str. 13.

Avtomatik delovišče

Avtomatik Delovišče, ki je svoj prvi začasni prostor našlo v pritličju prenovljenega Tomosovega bloka v Kopru. Skozenj se realizira ideja začasne rabe ...

Več na str. 8.

100 Dni samote ali kako ne postati influencer/-ka #vk201920

Dogodek v organizaciji študentov oddelka Komuniciranje in mediji ...

Več na str. 5.

Foto: Matej Zupanc

DULCIS SCIENTIAE FRUCTUS
- Sladki so sadovi znanja -

20 let delovanja Fakultete za humanistične študije Univerze na Primorskem

Suhoparni uradni podatki beležijo, da je bila poleti leta 2000 v Kopru uradno ustanovljena Fakulteta za huma¬nistične študije Koper, ki jo je ustanovilo Visokošolsko središče Koper, Okrožno sodišče v Kopru pa jo je 14. sep¬tembra 2000 vpisalo v sodni register. Danes, ko pišemo leto 2020, mineva od takrat polnih dvajset let. Dvajset let je v življenju človeka malo, to so živahna mlada leta, ko se šele dobro ozira v svet in sprašuje, kaj mu bo naklonila prihodnost.

Foto: Mirella Baruca

Za fakulteto je dvajset let pravzaprav šele začetek poti, uvodni koraki, s katerimi si odpira in utrjuje svoje mesto v svetu in okolju v katerem živi; tako bi njen vek ocenili z očmi raziskovalcev, ki brskamo po preteklosti in jo nehote ocenjujemo tudi po njeni dolžini in oddaljenosti. In vendar obenem vemo, kot ljudje in raziskovalci, da sta dve de¬setletji lahko tudi prelomno obdobje in da zgodovina nikoli ne počiva.

Radi poudarimo, da delujemo v historičnem središču Kopra in staremu mestnemu jedru s svojimi vsebinami vrača¬mo duha humanizma. Nadaljujemo in nadgrajujemo več stoletno tradicijo humanističnega izobraževanja v mestu, ki je rasla in se razvijala od 14. stoletja dalje. Humanistika, humanisti in humanizem so bili od nekdaj ogledalo in gibalo družbe. Dajali so ji kritičen in svež pogled na svet, na sedanjost, preteklost in prihodnost. Humanistične vede, umetnost in družboslovje so področja, ki vsaki univerzi dajejo hrbtenico, širino in odprtost, ustvarjajo ravnotežje med znanostmi in vedami tako na univerzi kot v družbi kot celoti. Na humanistični fakul¬teti, katere del je že od začetka tudi preučevanju preteklosti in naše dediščine, medkulturnosti in večjezičnosti prostora v katerem delujemo, je prav, da ob jubileju izpostavimo poleg našega pedagoškega dela predvsem našo raziskovalno moč, mednarodno vpetost in ne nazadnje doprinos k družbenemu in kulturnemu okolju, v katerem delujemo.

Brez raziskovanja in poznavanja družbe in kulture, zgodovine, dediščine, okoljskih procesov in sprememb, bi izgubili svojo identiteto in ne bi poznali svojih potencialov, vsekakor pa ne bi razumeli današnje družbe in ne bi znali odgovoriti na temeljna vprašanja – kdo smo in zakaj, kakšna je naša vloga pri oblikovanju temeljev za priho¬dnost. Brez znanja jezikov bi svet spominjal na babilonski stolp, otežen bi bil medkulturni dialog, manjša bi bila tudi možnost za mobilnost, napredek. Humanistična in družboslovna znanja ohranjajo in razvijajo to značilnost človeka, njegovo kulturno človečnost.

Danes na fakulteti poleg osmih pedagoških oddelkov delujeta dva raziskovalna inštituta, centri za jezike, Konfu¬cijeva učilnica Koper in prav vsi s svojim delom oblikujejo prepoznavnost in potencial naše fakultete. Vključeni smo v Unesco mreže in katedre, podpisane imamo številne mednarodnih sporazume o sodelovanju, kar omogočajo našim študentom in sodelavcem pot v svet in privabi k nam številne študente in predvsem mednarodne strokov¬njake, ki kakovostno nadgrajujejo naš pedagoški proces in raziskovalno delo.

Prof. dr. Irena Lazar, dekanja

Retorika in Argumentacija

Piše: Lan Rahne

Pri predmetu Retorika in argumentacija so študenti drugih in tretjih letnikov Slovenistike, Komuniciranja in medijev ter Medkulturnega in medjezikovnega posredovanja za del končne ocene sestavili govore, v katerih so pred ostalimi študenti zagovarjali poljubno temo. Nekaj teh tem smo prejeli tudi v uredništvo našega časopisa.

Globlje je bolje

Ali morda veste, koliko časa na dan preživite na svojih elektronskih napravah? No, jaz sem v neki točki v svojem življenju s telefonom v roki preživel več kot sedem ur na dan. To se sliši precej slabo, kajne? Ampak saj imajo naše mobilne naprave ogromno uporabnih funkcij – lahko dostopamo do spletne banke, komuniciramo z ljudmi ter dostopamo do kakršnih koli informacij. Da, to je res, ampak naj vam podam primer situacije, ki se je meni precej pogosto dogajala: Izposodim si odlično knjigo, ki sem si jo že zelo dolgo želel prebrati. Ko končno začnem z branjem, berem en stavek, dva, tri, nakar ugotovim, da sploh nisem bil pozoren na to, kaj berem. In ponovim – preberem en stavek, dva, tri – ponovno se izgubim. Poskusim še enkrat, ko mi naenkrat zazvoni telefon – raje bom pogledal, mogoče je kaj pomembnega! Vidim, da mi je prijatelj poslal sporočilo, in mu odgovorim. Ker pa imam ravno v rokah telefon, grem za vsak slučaj še pogledat, če je kaj novega na Facebooku. In drsim skozi objave, ko opazim res prikupen video kužka in mucka, ki sta najboljša prijatelja! Vidim še, da imata še Instagramov profil! Seveda takoj kliknem na povezavo, in ko nekaj časa pregledujem njun profil, prejmem obvestilo, da mi je pričela slediti oseba, ki je že dolgo nisem videl. In seveda me zanima, kaj se ji v življenju dogaja! Takoj skočim na njen profil in vidim, da ima tako rekoč popolno življenje; potuje po svetu, je v srečnem razmerju in ima odlično službo, medtem ko jaz čepim v sobi in tavam po spletu. Začnem se slabo počutiti glede svojega življenja, in ker teh misli ne znam ustaviti drugače, grem hitro na YouTube, da se zamotim. In sem tam eno, dve, tri ure na, ko naenkrat opazim, da je ura dve zjutraj, jaz pa nisem prebral niti enega odstavka v knjigi.

Takšna raba elektronskih naprav ima dve zelo slabi posledici: prva je depresija, ki je vedno pogostejša med mladimi, druga pa je pomanjkanje koncentracije za poglobljeno branje, ki pa lahko vodi v nezmožnost branja knjig. Temu bi morda lahko ugovarjali – če imamo vse informacije na spletu, zakaj sploh še potrebujemo knjige? Zato, ker se branje spletnih virov precej razlikuje od branja fizičnih virov: Spletne vire lahko bolj preletavamo, saj so naši možgani že prezaposleni z navigiranjem po elektronski napravi, ki za razliko od knjig zahteva vpletenost naših celotnih možganov. Mogoče se vam je že kdaj zgodilo, da ste na spletu brali zapleten članek in ste začeli z branjem enega odstavka, nato ste mogoče nadaljevali le še z branjem ključnih besed, na koncu pa le še kratkih besedil pod slikovnim gradivom. Tak način branja morda ni problematičen, če je občasen, če je pa to naš edini način branja, pa sčasoma postanemo nezmožni branja kompleksnih idej, ki se ponavadi skrivajo v knjigah.

Ali se lahko takšnega načina branja otresemo? Seveda, če smo pozorni na našo rabo elektronskih naprav. Ko se nam zgodi kakšna od prej opisanih situacij, se moramo predvsem zavedati, da so naše naprave narejene za prav takšno razpršeno rabo in da nismo nesposobni ali nezmožni nadzora nad sabo. Sčasoma lahko z zavedanjem svojih dejanj in zviševanjem koncentracije z miselnimi vajami, kot je meditacija, svojo rabo naprav zmanjšamo in se ponovno navadimo poglobljenega razmišljanja, ki je še kako pomembno, če želimo reševati zapletene probleme našega časa.

Lan Rahne

Na FHŠ se je pojavil sovražni govor, ki pogubno vpliva na odnose med študenti

V začetku letošnjega študijskega leta je na Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem kandidatka za študentski svet, tako v živo kot prek družabnih omrežij, nagovarjala študente, naj ne glasujejo za določene protikandidate, kar je pogubno vplivalo na odnose med študenti.

Skrajno kontradiktorno je, da je do tega incidenta prišlo ravno na fakulteti, katere bistvo je humanizem, ki je tesno povezan z razsvetljenstvom (ODNOS – kontradiktornost). Kandidatka je po besedah nekaterih študentov blatila dobro ime protikandidatov. Študentka, ki je tudi članica študentskega zbora Študentske organizacije Univerze na Primorskem (v nadaljevanju ŠOUP), je zbrala skupino sokandidatov, prav tako povezanih s ŠOUP-om, ki so skupaj z njo tako v živo kot preko spleta nagovarjali študente, koga naj ne volijo. Sočasno pa so se širile govorice o nesposobnosti protikandidatov, ki so jih začeli sami. Oblateni študenti so posledično na dan volitev vložili pritožbe na kršitev Pravilnika o načinu volitev študentskih svetov članic Univerze na Primorskem in s tem zaustavili nadaljnjo obravnavo rezultatov volitev.
Problematično je tudi dejstvo, da vpletenosti ŠOUP-a v to dejanje ne gre zanikati. Če se ozremo na precedenčni primer obsojenega bivšega direktorja študentskega »mafijskega podzemlja« oz. »capa di bande«, ki po besedah študentov še vedno vlada iz ozadja in vpliva na odločitve zdajšnjega predsednika, vidimo, da je povezava med vplivanjem na volitve s pomočjo sovražnega govora očitna. Temu pričajo Facebookovi profili in skupne slike vseh vpletenih (PRIČEVANJE – dokumenti)

Posledice dejanja sovražnega govora so bile daljnosežne. Razrahljali so se medgeneracijski odnosi, namreč tako študentje kot profesorji, ki so za dogajanje vedeli, so privzeli dva pogleda: enega v podporo prej omenjene kandidatke in njenih pajdašev, drugega pa v podporo prizadetih protikandidatov. To je vodilo do popolnega nezaupanja v študentske organizacije, tako znotraj UP in FHŠ kot na ravni celotne primorske študentske organizacije, če ne celo državne, kar pa bo zagotovo vplivalo na še manjšo udeležbo na volitvah kakor prejšnja leta (ODNOS – vzrok/učinek).
Zgodovina nas uči, da je vplivanje na izid volitev modus operandi totalitarističnih sistemov. Zato se moramo kot kolektiv zavedati in obsoditi vsako dejanje sovražnega govora ali drugačnih oblik vplivanja na izid volitev, sploh, ko se te končajo v prid otrok bivših funkcionarjev oziroma kaviar komunističnih elit.

Lan Rahne, Gregor Benčina

Retorika – 2. govor

»Boys, you must strive to find your own voice. Because the longer you wait to begin, the less likely you are to find it at all.«
Tako se je učencem Društva mrtvih pesnikov prikupil lik profesorja Keatinga, ki še danes simbolično ponazarja potrebo po svobodnem izražanju. Svoboda govora je ena najelementarnejših človekovih pravic, na kateri temelji celoten demokratični svet. A precej ljudi dandanes zagovarja, da jo je treba do neke mere okrniti. Šolske avtoritete so velikokrat ignorantske, ko govorimo o pravicah otrok in mladostnikov – velikokrat jih motivira želja po ohranjanju konformizma in pripadnost zgolj določenim ideologijam.

Izredno pomembno je, da se borimo za svobodo govora. Cenzura namreč predstavlja tiranijo nad našim umom in omejuje pretok informacij. V šolah je lahko še posebno škodljiva, saj skozi nerizičen diskurz prepreči, da bi postali kritični misleci in dvigovali družbo na višjo raven zavesti. Cenzura prav tako omejuje delo učiteljev in kreativnost pedagoškega procesa, ki lahko v nadobudnem učencu, ki v šolah

preživi ure in ure svojega mladega življenja, prebudi entuziazem in nasiti človeško radovednost.

Ko okrnimo svobodo govora neki skupini ljudi – v tem primeru po starosti in izobrazbi –, se zgodi, da jo posledično okrnimo še mnogim drugim. In ko enkrat začnemo delovati v to smer, potem lahko prikrmarimo v totalitarni sistem, kjer je cenzura nekaj povsem normalnega.
Že izpolnjevanje anket, na primer, implicitno zahteva samocenzuro. Razkritje identitete marsikomu predstavlja strah po nesprejetju in celo kaznovanju njegovega mnenja – to nam pove, da je svoboda govora danes, ko naj bi bila večja kot kadar koli, še vedno zelo okrnjena, četudi na podzavestnem nivoju. Tako začnemo posegati po njej, kar je neizogibno, na provokativne, škodljive in zlonamerne načine.

To me pripelje do največkrat uporabljenega argumenta za okrnitev svobode govora – širjenje neresnice in sovražnega govora, kar lahko uniči strukturo družbe. To se lahko najučinkoviteje prepreči tako, da se ponudi čim več pravilnih informacij in da se ljudem pokaže več sočutja. Kako ravnamo z na videz porednim otrokom, ki v resnici samo hrepeni po pozornosti in sprejemanju? Ali kaznujemo njegovo obnašanje, diskreditiramo njegove besede in ga potisnemo na rob družbe ali ga poskušamo razumeti in ga nato objeti z ljubeznijo?

Tisto, kar deluje na nivoju individuuma, bo delovalo na nivoju družbe. Sovražni govor in dezinformacije je treba sprejeti in razumeti. Potem zbledijo in rodi se lahko boljše delovanje sveta, kjer se vsi svobodno in avtentično izražamo v sožitju.

Ne pozabite: Glavna ideja izobraževanja je ta, da se naučimo razmišljati s svojo glavo. Zato vas vprašam:»What will your verse be?«

Ana Novak

100 Dni samote ali kako ne postati influencer/-ka #vk201920

Piše: Silvija Šutej

100 dni samote ali kako ne postati influencer/-ka je dogodek, ki se je odvil 29. 1. 2020 v Avtomatik Delovišču na Nazorjevem trgu 5 v Kopru. Organizirali so ga študenti in študentke predmeta Vizualne komunikacije, ki se je izvajal v prvem semestru študijskega leta 2019/20 v okviru študijskega programa druge stopnje Komuniciranje in mediji kot tudi programa Kulturni študiji in antropologija na Fakulteti za humanistične študije UP.

Pod mentorstvom prof. dr. Ernest Ženka so študenti ustvarili profile na aplikaciji Instagram in skušali skozi 100 dnevno posnetih fotografij ustvariti rdečo nit svojega profila, hkrati pa izpopolnjevati svojo fotografsko tehniko. Vsak študent si je sam izbral tehniko fotografiranja, format in nenazadnje subjekt fotografiranja ter skozi 100 fotografij skušal ustvariti svojo naracijo. Na kon-

Foto: Ernest Ženko

cu semestra je skupek fotografij pod skupnim imenovalcem #vk201920 presegel 1.600 fotografij, ki so bile na ogled na interaktivno-vizualni razstavi. Dela so bila razstavljena samo eno uro na samem dogodku, vendar so še vedno na ogled na Instagramu.

Sodelujoči pri projektu so bili: Urška Krek (Pravi čas, ig: urska_krek_vk), Željka Todorkov Avlijaš (Momenat dana, ig: momenat_dana), Marija Božić (Znaki v Kopru, ig: marija_bozic_vk), Klara Čalušić (Utrinki), Rok Novak (Vse je narobe, ig: korkavon_vk), Robi Kovač (Življenje tekača, ig: student12_vk), Samuel Simonovič (Tožba za jugom, ig: ss_0309_vk), Andrej Pongrac (Anima Caprea, ig: praetoriano5), Patricija Turnsek (Atmosfera, ig: atmosfera_project_vk), Ana Cikač (Slon_na_poti), Leonida Borondič (Pogledi skozi kristalno kroglo, ig: leylith_vk), Neja Jerebičnik (Sto okroglih stvari, ig: hundredroundthings_vk), Amar Ferizović (Luč, ig: str.0.mae_vk), Noémi Szabó (Hidden gems, ig: noemi.sz_vk), Halyna Kniazieva (Suadade, ig: captaindarleng_vk), Silvija Šutej (Smetologija, ig: silvija_sutej_vk) in Matej Zupanc (Prepovedano fotografirati, ig: matej_zupanc_vk).

Vabljeni k ogledu. #vk201920

Nekaj izbranih fotografij iz projekta 100 dni samote ali kako ne postati influencer/-ka #vk201920

Avtorica fotografije: Leonida Borondič (Pogledi skozi kristalno kroglo, ig: leylith_vk)

Avtor fotografije: Andrej Pongrac (Anima Caprea, ig: praetoriano5)

IZPOSTAVLJAMO

Avtor fotografije: Noémi Szabó (Hidden gems, ig: noemi.sz_vk)

Avtorica fotografije: Silvija Šutej (Smetologija, ig: silvija_sutej_vk)

Avtorica fotografije: Neja Jerebičnik (Sto okroglih stvari, ig: hundredroundthings_vk)

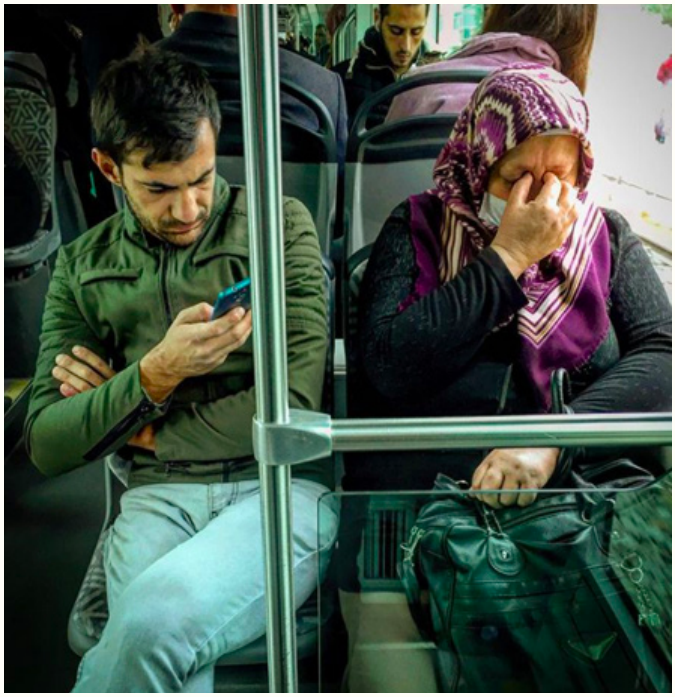

Avtor fotografije: Matej Zupanc (Prepovedano fotografirati, ig: matej_zupanc_vk)

Avtomatk delovišče

Piše: Silvija Šutej

Avtomatik Delovišče, ki je sicer svoj prvi začasni prostor našlo v pritličju prenovljenega Tomosovega bloka na Nazorjevem trgu 5 v Kopru, je prostor, ki ni vezan na lokacijo, ampak vsebino. Skozenj se realizira ideja začasne rabe, s katero se Tina Cotič ukvarja v svojem doktoratu in doc. dr. Boštjan Bugarič s svojimi študenti pri predmetu Grajeno okolje in komunikacija na Fakulteti za humanistične študije.

Projekt, ki je svoja vrata odprl novembra 2019, je del programa Centra za kreativnost, sprejetega v okviru Muzeja za arhitekturo in oblikovanje – MAO Slovenija. Upravlja ga KUD C3, znotraj delovišča pa delujejo tudi različni kolektivi arhitektov, umetnikov, krajinskih arhitektov, oblikovalcev ter glasbenikov. Avtomatik Delovišče povezuje skupna ideja solidarnosti in oblikovanja aktivne družbe. Projekt je nastal kot odgovor večletnega ukvarjanja s prostorsko problematiko v mestu Koper kot tudi problematiko komuniciranja in izražanja javnega mnenja oz. pomanjkanja tega. Želja po oblikovanju varnega prostora, ki omogoča izmenjavo znanja, veščin in mnenj, je oblikovala prostor, ki poleg pomoči skozi usmerjene projekte stremi tudi k medgeneracijskemu povezovanju.

Foto: Boštjan Bugarič

Poleg idej, ki se razvijajo v avtonomnem varnem prostoru Avtomatik Delovišča, so organizatorji uspeli izpeljati vrsto dogodkov, namenjenih prebivalcem Kopra, od kulturnih dogodkov do participativnih akcij, namenjenih osveščanju in izobraževanju meščanov. Od odprtja so tam potekale razstave, performansi, predavanja ter dogodki, namenjeni oblikovanju skupnosti. Pri tem je Avtomatik Delovišče podprlo tudi virtualni projekt študentov in študentk Fakultete za humanistične študije pri njegovi javni realizaciji.

Zaradi pandemije COVID-19 se je program Avtomatik Delovišča predčasno izselil iz prve začasne lokacije in svojo fizično prisotnost preselil v »online prostor«, kjer so se odvijali različni dogodki, oblikovati se je začela digitalna knjižnica s projekti diplom, magisterijev ter natečajev, izvedenih v Kopru. Program in poslanstvo izobraževanja, povezovanja in generiranja kulturnih vsebin v mestu se s tem dopolnjuje. Zaradi svoje ideje začasne rabe pa se jeseni program najprej seli v Malo ložo, kjer bo 25. 9. 2020 predstavljena razstava Koprski optimizem: urbanizem in arhitektura Kopra, za informacije o nadaljnjih lokacijah začasne rabe pa sledite njihovem Facebookovemu profilu. Če želite sodelovati z Avtomatikom, pišite na avtomatikdelovisce@gmail.com ter spremljajte https://www.facebook.com/avtomatik.delovisce/

Distopija 4. del

Piše Gregor Benčina

Tom je na obrazu začutil vročino, ki ga je počasi vedno bolj pekla. Vendar ni opazil moči sonca. Vse, kar je imel v mislih, je bila voda. Ustnice je imel tako suhe, da ni bilo mogoče razločiti, kdaj se začne ustnica, kdaj koža. Počasi je začel odpirati svoje oči, vdrte v lobanjo. Ležal je v nekakšni kletki. Obraz in roke je imel popolnoma opečene, kajti kletka v obliki krste ni premogla veliko sence. Če ne bi bil tako prekleto žejen, bi bil klavstrofobičen – kletka, v kateri se je znašel, namreč ni imela veliko prostora za manevriranje. Čeprav se je od malega bal zaprtih prostorov – najverjetneje psihološka travma, nastala, ker je zgodnje otroštvo preživel v zasilnem bunkerju –, je žeja, najnujnejša človeška potreba, močnejša od vsake travme. Ni bil čisto pri sebi, vendar dovolj, da se je začel zavedati okolice.

Tisti dan je bilo še posebej vroče. Take vročine ljudje v času pred eksplozijo niso poznali. Ena izmed posledic nuklearne apokalipse je bila zmanjšana moč zemeljskega magnetnega polja. Vendar to samo po sebi ne bi bilo tako zelo usodno za kožo človeka, če ne bi stoletje pred »koncem« uničili dragocenega ozonskega plašča.

Zibanje ga je uspavalo, vendar se je potrudil ohraniti zavest. Bil je privezan na žival – na katero žival? To ga ni zanimalo, vendar je sodeč po zvoku in dihanju določil, da gre najverjetneje za vola. Na njegovi levi in desni ga je dušil pogled na prazno puščavo. Vendar je bilo nekaj drugače. Zemlja je bila bolj razpokana in še bolj rdeča, če je bilo to sploh mogoče. Samo po teh dveh rahlih spremembah je ocenil, da se premika proti jugu. Zaprl je oči in se osredotočil na okolico. Pred njegovo glavo je bilo slišati dva para nog, ki sta bila, sodeč po zvoku, težja od povprečnega človeka. Vendar ju ni potreboval slišati; kljub vsem vonjem, ki jih je bil postapokaliptični človek vajen, sta ona dva zaudarjala na način, ki bi presenetil najnemarnejše posameznike. Vonj si praktično lahko okusil. Tom se je nasmehnil – vsaj nekaj pozitivnega. Zaradi izsušene sluznice je bilo okušanje le daljni spomin. Počasi je zaprl oči, vdihnil in premislil. V trenutku, ko se mu je posvetilo, kaj se dogaja, mu je postalo žal. Ignoranca je lahko velika uteha. Spomnil se je obeh goril, ki sta ga držala k tlom. Za trenutek je pomislil na tisto toplino, ki je sledila penetraciji kože.

Slišal je že za »ljudi z juga«. Skupine, ki jedo človeško meso in verjamejo starim tradicijam, ki so še za neizobraženega človeka očiten nesmisel. Starešine so mu vedno pripovedovale to in ono zgodbo o tem, kako so bežali pred kanibali in da še danes na jugu obstajajo ljudje, ki jedo ljudi. Zaradi »posebne« diete naj bi postali mentalno zaostali in po svojem obnašanju prvinski. Kar jim je narava vzela v glavi, jim je dala v nogah. Tisti dan so njegove oči prvič uzrle južnjake in zadoščeno je bilo vsem pravljicam, ki jih je kot otrok slišal od Starešin. Ogromni gorili sta počasi in mrtvo stopali po grozljivo vročem puščavskem pesku. Znova je odprl oči in takoj mu je bilo žal. Na svojem obrazu je začutil dih in mrtve zelene oči so ga gledale globoko v dušo. Vedel je, da ve, da ga je strah. Strah, kakor je strah srne, ki ima eno nogo v levjem gobcu.

»Kmalu bomo tam,« je ženska, očitno vodja te odprave, rekla Tomu. »Všeč ti bo.« Tom je odprl usta, vendar zvoka ni bilo. Ženska se je nasmehnila in mu nad kletko v smeri ust vlila kapljico vode. Občutek, ki mu še dim pipe ne pride blizu. Ženska je pogled sunkovito usmerila naprej in v temu trenutku je tudi Tom zaslišal neznane zvoke. Bobnanje je z vsako minuto postajalo vse glasnejše. Kar naenkrat njegova leva in desna stran nista bili prazni. Vse več obritih glav in zlatih kit se je zbiralo v njegovem perifernem vidu in vsi so mrtvo korakali v smer bobnenja. Postalo mu je jasno, kaj se dogaja. Vsak je že slišal za zbor »južnih ljudi« ob solsticiju. Legenda pravi, da naj bi bilo krike žrtev preko praznine rdeče puščave mogoče slišati vse do Rumene komune. Sedaj se je tudi zavedal, kaj dela v krsti. Bil je žrtveno jagnje. Bil je darilo »belim bogovom« južnih ljudi.

Produktivnost za zaslonom – še en korak v robotsko prihodnost?

Piše: Patricija Turnšek

Mladi bi naj obvladali tehnologijo. Z njo smo »gor zrasli«. Ali pa nas je že počakala, potem ko nas je že zdavnaj prerastla. V obliki črne skrinjice algoritmov in sistemov, ki delujejo sami po svoje in nas vsak dan potiskajo v smer večje produktivnosti v korist … komu že?

Resničnost, ki nas je zadela to pomlad, je prebudila številne odzive. Strah. Odpor. Olajšanje. Pričakovanja. Predvsem pa je, kot se pri takšnih spremembah dandanes zgodi praktično vselej, razkrila pomanjkljivosti tistega, o čemer smo vsi govorili, da imamo, a vendar nihče ni dobro vedel, kaj to je. E-študij. Pustimo ob strani, ali nam je bilo jasno, če bodo strežniki zdržali takšen pretok podatkov, ali so vse povezane aplikacije varne, kako hitra je VPN-povezava, ko je preko nje na spletno univerzitetno knjižnico povezana praktično večina študentov in kaj se bo zgodilo s tistimi, ki dovolj dobre internetne povezave doma pač nimajo ali si je ne morejo privoščiti.

Po mesecu dni smo študentje nekako ugotovili, da se največji »stresni test« izvaja nad nami, nad našimi profesorji in vsemi ostalimi, čez noč potisnjenih v delo na daljavo. Študija, izvedena v ZAE, ugotavlja, da se e-študiju lažje prilagodijo tisti, ki vsaj enkrat prej »v živo« preizkusijo orodja. Prav tako potrebujemo kakovostne pogoje, kot je primerna strojna in programska oprema ter nenazadnje naše lastne digitalne spretnosti in znanje uporabe spletnih učnih orodij.[1] Tega pa nam korona (oziroma tisti, ki so v zvezi z njo ukrepali) pač ni dopustila.

Mnogi pravijo, da jim je E-učenje všeč, saj posnetki predavanj omogočajo večkratne oglede in ker se preko elektronskih medijev mnogi lažje odločijo za komuniciranje s profesorji. Vendar obenem prinaša večji delovni obseg in zahteva večjo storilnost posameznika. Izpolnjevanje pričakovanj, kot so natančna branja in razumevanja (!) navodil, priprave, preliminarna poslušanja predavanj, priprave vsebin, povratne informacije, skupno delo …[2] kar naenkrat postane veliko obsežnejše opravilo, kot če jih izvajamo tekom klasičnega izobraževanja, ki ga zaradi vajenosti operativno obvladamo tako, da polovico aktivnosti opravimo praktično nezavedno. Navodila, ki so bila nekoč jasna, kar naenkrat postanejo dvo- ali celo več-umna.

A vsem je skupno eno. Naj bomo produktivni, nam narekuje tehnologija. Nas pa bolj ali manj ves čas lovi frustracija, da najbolje, kot zmoremo, enostavno ni dovolj in da nekako ne uspemo dohajati tempa. Različni smo. Nekateri uživajo, navajeni miru okolja domače pisarne, drugi se že pri iskanju prostora, kjer bi se lahko v miru posvetili študiju, soočajo z izzivi. Kako najti mir ravno v času predavanj, pa tudi če v kopalnici, kjer zoprno odmeva? Kako se osredotočiti v digitalnem okolju, kjer je polno drugih signalov? Kako najti stik s skupino, kjer klepetalnik vsakemu dela malo po svoje, zvok odmeva in se prekriva ter kar naenkrat zaslon zmrzne? Kako kakovostna je lahko izmenjava mnenj preko spletnih kamer, skozi kadre katerih vsake toliko časa pridrsa sestrin malček ali družinska hišna domača žival, se oglasi mama s kosilom ali cimer s smrčanjem, ker se je ravno vrnil z nočne izmene v bolnici, kjer je na praksi?

Fakulteta je okolje, ki ga podzavestno povezujemo z učenjem. Zato se mnogi raje odpravijo v knjižnico, kadar je potrebno preštudirati literaturo ali pripraviti študijsko besedilo. Fakulteta predstavlja pristen stik z vrstniki, profesorji in drugimi zaposlenimi, ki spodbuja vsakdanje aktivnosti. Ljudje smo družbena bitja in kljub težnji sistema po robotizaciji našega obstoja za še večji izkoristek občutimo primanjkljaj humane povezanosti. Ogromen primanjkljaj, ki ga je ustvaril e-študij.

Literatura

Haverila, M. 2011. »Prior E-learning Experience and Perceived Learning Outcomes in an Undergraduate E-learning Course.« *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching* 7 (2): 206–18.

Sharpe, L, in G. Benfield. 2005. »The Student Experience of E-learning in Higher Education: A Review of the Literature.« *Brookes eJournal of Learning and Teaching* (1) 3: 1–10.

1 Haverila, Matti (2011). »Prior E-learning Experience and Perceived Learning Outcomes in an Undergraduate E-learning Course.« *MERLOT Journal of Online Learning and Teaching* 7 (2): 206–218.

2 Sharpe, Lorna in Greg Benfield (2005). »The Student Experience of E-learning in Higher Education: A Review of the Literature.« *Brookes eJournal of Learning and Teaching* (1) 3: 1–10

Čas v času koronavirusa

Piše: Matej Zupanc

V sodobni znanosti je veliko trditev v zvezi s časom in njegovimi lastnostmi, vendar pa ni jasne definicije časa. Večina teh specifičnih trditev temelji le na ugotavljanju razlik med enotnimi časovnimi intervali iz različnih sistemov, ki opredeljujejo čas.

V sodobni znanosti ugotovitve o času pogosto temeljijo na razmerah, kjer ni možno govoriti o času. O pojmu čas z naravoslovnim pomenom lahko govorimo le, če čas definiramo in opredelimo s pojmi, ki imajo naravoslovni smisel. Da posameznik čas dojema subjektivno, kažejo tudi izračuni fizikov. Pred teorijo o relativnosti, ki jo je razvil fizik Albert Einstein, je v fiziki prevladovalo mnenje, da so fizikalne količine, kot sta hitrost ali sila, absolutne in neodvisne od opazovalca oziroma opazovalnega sistema, v katerem jih merimo. Lorentz in nekateri drugi fiziki pa so opozarjali na dejstvo, da se Maxwellove enačbe pri zamenjavi koordinatnega sistema ne vedejo v skladu s klasično mehaniko, da torej isti fizikalni pojav dva opazovalca, ki se relativno gibljeta drug glede na drugega, opišeta različno.

Ravno moč časa in kako je le-ta relativen pojem, nam je v teh dneh definitivno pokazal virus, ki sliši na ime COVID-19. Še nedolgo nazaj smo se posmehovali kitajskim ukrepom in temu, kako so ljudi zapirali v stanovanja in ukinili javno življenje, ter sami sebe prepričevali, da se pa kaj takega pri nas ne more zgoditi. Če bi mi kdo v začetku februarja rekel, da se bo to zgodilo, bi ga imel za norega. A glej ga zlomka, pa sta nas COVID-19 in njegova dimenzija časa popolnoma presenetila. Presenetila sta nas zaradi virusove 14-dnevne inkubacijske dobe, kar je čas od okužbe do izbruha bolezni – človek tako še kar nekaj časa ne ve, da je okužen, virus pa se lahko skoraj 14 dni veselo razmnožuje in prenaša s človeka na človeka (kako, še ni znanstveno točno dokazano). Tako je virusno dogajanje zlahka ušlo izpod nadzora človeka. Zdi se nam, kot da je COVID-19 dojel človeško neumnost in njegovo razumevanje za čas, se temu prilagodil in ga dobesedno presenetil. Zaradi njegove časovne iznajdljivost pa smo ljudje pristali praktično na robu apokalipse.

Pokazal nam je še eno lekcijo v času, to je čas našega vsakdanjika. Zaradi vsakodnevne rutine se vsak posameznik navadi na čas, v katerem živi, dobi občutek, kako dolg je njegov dan. Da bi razumeli koncept časa, je potrebno prestopiti okvirje dojemanja – tega, ki smo ga vajeni. Zdi se nam, da je ta okvir težko prestopiti in smo nekako ujeti v svoj lasten čas, v obveznosti, ki nam jih določa življenje, ki smo si ga sami izbrali ali pa tudi ne. Vsem tistim, ki tega nismo bili sposobni narediti — stopiti iz lastnega okvirja časa, nam je v teh mesecih ta prestop pokazal COVID-19. Vendar imamo občutek, da nam ni samo pokazal nove dimenzije časa, ampak nas je vanjo dobesedno pahnil na milost ali nemilost, in marsikateri med nami je ostal doma v objemu doma in »brezdelja«. Ravno to » brezdelje« in veliko »prostega časa« sta naše telo pripeljala do šoka, do časovnega čoka, naša biološka ura in percepcija sta je zrušili in nenadoma smo se znašli v nekakšnem časovnem vakuumu, kjer se počutimo nefunkcionalne, čutimo nek neznan časovni prostor, ki je prazen in v katerem se nekako ne znajdemo, da bi se na novo postavili in osmislili takšno življenje, življenje tega časovnega vakuuma. Ta neznan časovni prostor je povečal negotovost glede naše prihodnosti. V njemu je težko planirati, kaj bomo delali jutri, naslednji teden, mesec ali leto. To posameznika še bolj prizadene in se počuti ujetega v času, v večnem trajanju, ki nima smiselne prihodnosti. Tako živimo samo z danes na jutri in si osmišljamo le dan pred seboj.

Vendar pa je potrebno ta časovni šok vzeti v razmislek. Zdaj si lahko dovolimo vzeti čas, da vsaj malo zapolnimo nastali vakuum in razmislimo, kako smo uporabljali naš čas, kakšnega si želimo v prihodnosti in ali si res želimo iti nazaj na tistega, s katerim smo živeli vse do krize.

Mladi v dobi korone

Piše: Nika Stegovec

9. marca 2020 se je za študentke in študente Univerze na Primorskem klasično študentsko življenje ustavilo. Univerza na Primorskem je bila med prvimi, ki je sprejela preventivne ukrepe z namenom zajezitve širjenja koronavirusa COVID-19. Zgodnje ure v predavalnicah s sanjami o kavi iz Camerala so zamenjala predavanja na računalniških zaslonih. Torkovi študentski žuri so ugasnili, na avtobusni pri Oliju ni bilo več nikogar, ki bi čakal na prevoze, avtobus ali samo kolege. Popoldanske kavice v Triglavski so odpadle. Ostali smo v objemu lastnih domov, hvaležni za vse razsežnosti sodobne tehnologije, ki nam omogoča občutek povezanosti in bližine, pa čeprav na kilometre daleč. Sprva smo mislili, da bo to »noro« obdobje trajalo dobra dva tedna, največ tri, zatem pa se bomo vrnili nazaj v svoje »normalno« študentsko življenje. Pa ni bilo tako. In še kar traja. Nihče pa ta trenutek še ne ve, kdaj se bodo naše študentske izkušnje vrnile v normalo. Kdaj se bomo vrnili v Koper. V predavalnice. Kdaj bomo spet videli profesorje in z neizmernim veseljem poslušali predavanja, za katera smo si včasih želeli, da bi se hitreje končala. Kdaj bomo med petminutnim odmorom zopet tekli k Deharju po kavo za s seboj. Kdaj bomo svoja zaključna dela zagovarjali pred osebami, brez posredovanja računalniških zaslonov. Ves čas poslušamo, da moramo biti strpni, previdni, skrbni in potrpežljivi zaradi situacije, ki jo je prinesel koronavirus. Ves čas požiramo novice, ki nas obletavajo z vseh strani z milijoni informacij, ob katerih je težko ostati razumen in miren. To obdobje od nas zahteva veliko. Svoja študentska leta in življenja smo dali na čakanje. Fakulteto je zamenjal dom. Tega časa nam ne bo nihče vrnil. Tudi študentsko življenje kar nekaj časa ne bo isto. Moramo pa se zavedati, da naše želje niso na čakanju. Naši cilji niso na čakanju. Naše sanje niso na čakanju. Situacija, v kateri smo se znašli, je nora in težka. A zapomnite si – vse, kar moramo storiti, da ujamemo svoje sanje, je, da verjamemo vanje. Čeprav ta trenutek »normalno« ni več »normalno«, bomo nekega dne zopet čakali na avtobusni pri Oliju, sedeli pred Burjo 2 s kavo iz Camerala v roki in komaj čakali na študentski žur v Generationu. Študentska leta so posebna, enkratna in neponovljiva. Tega nam ne more nihče vzeti in spremeniti. Niti koronavirus.

J. W. Goethe – Trpljenje mladega Wertherja

Piše: Lan Rahne

Zgodba mladega Wertherja se je globoko vtisnila vame – še nekaj dni po tem, ko sem jo prebral, me je spremljala v mislih, preden sem zaspal. Nisem in nisem se mogel znebiti občutka tako bližnje, a vendarle nedosegljive in uničujoče ljubezni, ki ga je Goethe prek svojega lika tako živo podal, in ta živost morda izhaja ravno iz dejstva, da je delo napisal po lastnih izkušnjah. Njegova zgodba je imela v svojem času tako močan vpliv, da naj bi po izdaji knjige postali popularni dve stvari: Wertherjeva modro-rumena obleka ter samomori. Da, samomori – fenomen, ki ima celo svoje ime: Wertherjev efekt.

Mladega umetnika Wertherja spoznamo preko pisem, ki jih v večini piše svojemu tesnemu prijatelju Wilhelmu. Pisma dajo bralcu občutek branja dnevnika, kar naredi dogajanje mnogo bolj usmerjeno v Wertherjeva čustva in zaznave sveta, zadnja dejanja knjige pa so napisana v obliki poročila dogodkov, kjer se avtor izogne obsojanju Wertherjevih dejanj ter jih raje opiše popolnoma nevtralno, sodbo pa prepusti bralcu. In ravno to je zanimivo; ker nam je predstavljeno zgolj razmišljanje glavnega lika, ga lahko razumemo in se z njim globoko povežemo, kljub temu, da bi njegova dejanja lahko, če bi jih gledali od daleč, dojemali kot hudo iracionalna in nepotrebna.

Knjiga šteje za eno najpomembnejših del nemškega literarnega obdobja Sturm und Drang (nevihta in strast) – je kratka in nabita s čustvi ter jo je brez težav mogoče prebrati v enem branju, saj je dobro napisana in takrat petindvajsetletnega Goetheja ni brez razloga spremenila v literarno zvezdo praktično čez noč.

V tokratni številki objavljamo dve reziskovalni deli študentov Fakultete za humanistične študje Koper.

Sovjetska invazija na Afganstan (1979–1989)

Piše: Matej Markič

V 70. letih 20. stoletja so začele napetosti desetletja trajajoče hladne vojne na videz popuščati. Vzpostavitev direktne telefonske povezave med Moskvo in Washingtonom, znane kot *Rdeči telefon*, podpis programov o omejevanju količine balističnih raket in termonuklearnega orožja (*SALT I* in *SALT II*) ter številna bilateralna srečanja med najvišjimi predstavniki vzhodnega in zahodnega bloka[1] so vlivali upanje, da bodo oboroževalno tekmo in desetletja diplomatskih napetosti zamenjali pacifizem, razumevanje in medsebojno sodelovanje. A vse to je bilo očitno le zatišje pred viharjem; konec decembra leta 1979 so namreč vojaške enote Sovjetske zveze vdrle v sosednji Afganistan in na zgroženost večjega dela mednarodne skupnosti pričele desetletje dolgo okupacijo te centralnoazijske države. Ne le, da je sovjetska okupacija znova zaostrila politične napetosti in bila povod za t. i. drugi del hladne vojne, poleg tega so ekspanzionistične težnje te komunistične velesile v vseh letih sovjetske zasedbe prinesle smrt in trpljenje milijonom Afganistancev, država pa si še vse do danes ni opomogla od zadanega terorja.

I. Nemirno afganistansko 20. stoletje

Večino 20. stoletja je bil Afganistan konstitucionalna monarhija, ki jo je po sedmih letih na prestolu leta 1926 razglasil njen prvi kralj Amanullah Khan. Slednji je afganistansko monarhijo, ki je bila formalno-pravna naslednica afganistanskega emirata, ustanovil iz svojih reformističnih vzgibov, navdih za katere je našel v sodobni turški državi, ki jo je le nekaj let pred tem ustanovil znameniti Mustafa Kemal Atatürk[2]. Khan je upal, da mu bo, tako kot Atatürku, uspelo modernizirati državo, prežeto z islamskim konservatizmom, v kateri je še vedno vladal fevdalni sistem in v kateri so bile pravice žensk ter nemuslimanov zreducirane na minimum. A že v času Khanovega vladanja, še bolj pa v času vladanja njegovih naslednikov, je postajalo čedalje jasneje, da je revna in globoko religiozna država navkljub vsem naporom še vedno svetlobna leta oddaljena od, za tiste čase izjemno uspešnega, modela turške gospodarske rasti in sekularizacije.[3]

Čeprav je afganistanski monarh Mohamed Zahir Šah, ki je državo vodil celih štirideset let (1933–1973), v zunanji politiki težil k izraziti nevtralnosti, v notranji pa si prizadeval zadovoljiti tako interese levo usmerjenih marksističnih skupin, kot tudi desno usmerjenih konservativnih islamističnih skupin, pa vseeno ni mogel preprečiti njihove radikalizacije in medsebojnih obračunov, za katere je bila hladna vojna še dodatna voda na mlin[4] [5]. Na levi strani političnega spektra se je na podlagi sovjetskega vpliva formirala Ljudska demokratična stranka Afganistana (PDPA), znotraj katere so se leta 1967 oblikovale tri frakcije, in sicer komunistična Parčam, komunistična Kalkvi in maoistična Džavid, na desni oz. konservativni strani pa si je največjo moč pridobila Organizacija muslimanske mladine. Skozi večino 70. let so se omenjene skupine širom Afganistana že srdito spopadale za medsebojno prevlado.[6]

Leta 1973 je oblast v državi prevzel nekdanji ministrski predsednik Muhammad Daoud, ki je bil v primerjavi s Šahom sicer bolj prosovjetsko usmerjen, a afganistanske severne sosede tudi to ni zadovoljilo. Tako je leta 1978 stranka PDPA, ob podpori sovjetske tajne službe KGB, izvedla državni udar, v katerem je

1. Geiss, Bohus, Ferdowsi, Opitz 1996, str. 172.
2. Ferfila 2017, str. 51.
3. Areh 2002, str. 234 – 235.
4. Ferfila 2017, str. 62 – 67.
5. Ferfila 2017 str. 67.
6. Ferfila 2017, str. 91.

bil Daoud ubit, formalno oblast pa je prevzel Noor Muhammad Taraki. Ta je takoj po prevzemu oblasti s sovjetskim političnim vrhom podpisal 30 sporazumov, vrednih 14 milijard dolarjev, prav tako pa sta Taraki in sovjetski diktator Brežnjev podpisala Pogodbo o prijateljstvu in sodelovanju, ki je med drugim določala, da lahko Sovjetska zveza vojaško intervenira na ozemlju Afganistana, da zagotovi njegovo ozemeljsko celovitost in neodvisnost.[1]

Vendar pa vladavina PDPA-jeva kljub znatni sovjetski podpori ni bila kos kaotičnim razmeram v državi, ki so se zaradi vsesplošnega nezadovoljstva iz dneva v dan slabšale. PDPA, ki so jo vodili izobraženci, je bila še po prihodu na oblast maloštevilna (celotna stranka je štela samo okrog 12.000 članov) in notranje razdeljena (vodilno vlogo je sčasoma prevzela frakcija Kalkvi pod vodstvom zunanjega ministra Hafizulaha Amina) ter ni bila sposobna pridobiti podpore širokih afganistanskih ljudskih množic. Večina prebivalstva je bila namreč globoko verna in posledično tudi sovražno nastrojena do marksistične ideologije PDPA, poleg tega pa so nacionalizacija posesti, zemljiške reforme in združevanje posameznih zemljišč v zadruge ter vmešavanje v družinsko življenje, ki jih je izvajala vladajoča oblast, še dodatno poglobile splošno nezadovoljstvo.[2]

II. Sovjetska invazija in mednarodni odzivi nanjo

Ker so se razmere v državi drastično slabšale, vladajoča garnitura pa je bila bolj kot na normalizacijo razmer osredotočena na medsebojna obračunavanja (Tarakija je sredi leta 1979 spodnesel Hafizulah Amin), se je sovjetsko vodstvo konec leta 1979 odločilo, da na podlagi Pogodbe o prijateljstvu in sodelovanju in tudi ponavljajočih se prošenj afganistanske vlade v državo naposled pošlje lastne vojaške enote, s katerimi bi poskušali doseči pacifikacijo države. 27. decembra 1979 je tako 40. brigada sovjetske Rdeče armade iz uzbekistanskega Termeza vdrla v Afganistan in relativno hitro prevzela nadzor nad večjimi afganistanskimi mesti (Kabulom, Heratom, Kandaharjem), Sovjeti pa so ob invaziji v hitri akciji komandosov likvidirali tedaj vladajočega Amina ter na mesto afganistanskega voditelja postavili tedanjega podpredsednika Babraka Karmala.[3]

Sovjetska invazija je šokirala svet in povzročila nemalo ogorčenja ne le v zahodnem, ampak tudi v islamskem svetu. Generalna skupščina Združenih narodov je z veliko večino glasov tedanjih držav članic OZN obsodila sovjetsko invazijo. Na stran SZ so se postavile samo njene zaveznice, kot so Indija, Vietnam, Nemška demokratična republika in Kuba. Zunanji ministri 34 večinsko muslimanskih držav so v Organizaciji islamskega sodelovanja sprejeli resolucijo, ki je ostro obsodila vojaško intervencijo SZ in zahtevala takojšen in brezpogojen umik vseh okupacijskih sil iz Afganistana.[4] Tedanji ameriški predsednik Jimmy Carter je proti SZ nemudoma uvedel obsežne ekonomske sankcije, Združene države pa so pozvale tudi h globalnemu bojkotu poletnih olimpijskih iger, ki jih je leta 1980 v Moskvi organizirala Sovjetska zveza.[5]

ZDA so že pred sovjetsko invazijo na Afganistan preko Pakistana in pakistanske obveščevalne službe ISI navezale obsežno mrežo stikov z afganistansko islamsko opozicijo, ki se je borila proti komunističnim silam PDPA. Do leta 1979 so jim že poslale veliko količino denarja, hrane in humanitarne pomoči, v manjši meri pa tudi orožja, po sovjetskem napadu pa so jih začele obsežno zalagati z najrazličnejšimi tipi oborožitve, ki so jih islamistični odporniki, imenovani mudžahedini, prejemali preko pakistanske meje. Ameriški pritisk se je še povečal, ko je bil leta 1980 za predsednika izvoljen Ronald Reagan, ki je bil oster nasprotnik komunizma

1. Ferfila 2017, str. 98 – 100.
2. Ferfila 2017, str. 101.
3. Areh 2002, str. 139.
4. Sklepi islamske konference glede Afganistana: *http://ww1.oic-oci.org/english/conf/is/3/3rd-is-sum(political).htm#03*.
5. Areh 2002, str. 139.

in odločen, da ZDA popelje do zmage v hladni vojni. V času Reaganovega predsedovanja se je ameriški obrambni proračun podvojil, velik delež teh izdatkov pa so ameriške oblasti preko obveščevalne agencije CIE namenili prav boju Afganistancev proti Sovjetskim okupatorjem.[1] Reaganova administracija je pri tem tesno sodelovala ne samo z drugimi ameriškimi zaveznicami po svetu (npr. Izraelom, Pakistanom, Savdsko Arabijo ali Veliko Britanijo), pač pa tudi z državami, kot sta bili Iran ali Kitajska, ki sicer same pa sebi niso bile tesne zaveznice ZDA, vendar pa so kljub temu nasprotovale Sovjetski zvezi in njenemu postopanju v Afganistanu.

III. »Sovjetski Vietnam«

Kljub izraziti finančni, tehnološki in vojaški premoči SZ pa je bila sovjetska invazija dejansko že od začetka obsojena na neuspeh. Rdeča armada, ki je na vrhuncu svojih uspehov nadzorovala samo slabih 20 % države, enostavno ni bila sposobna obvladovati hribovitih afganistanskih prostranstev. Konvencionalno bojevanje s helikopterji, z letali, oklepnimi vozili, s tanki in z drugim težkim orožjem je v visokogorjih Hindukuša, Karakoruma in Safed Koha povsem odpovedalo, Sovjetski vojaki, ki niso poznali terena in so bili na takšne razmere povsem nepripravljeni, pa so bili lahka tarča domačih gverilcev, ki so s hitrimi akcijami in umiki v nedostopne predele povsem paralizirali sovjetske čete. Poleg tega se je čez iransko, kitajsko in predvsem pakistansko mejo v roke upornikov stekalo na tone sodobne zahodne vojaške opreme, od katere so bili za sovjetske čete najsmrtonosnejši ameriški raketni izstrelki *Stinger*, ki so jih mudžahedini na veliko uporabljali zlasti v boju proti sovjetskim letalskim silam.[2]

Poleg vojaških neuspehov, ki so jih sovjetske čete na dnevni ravni doživljale v Afganistanu, so v 80. letih po Sovjetski zvezi pustošili še med etnični spori, ekonomska stagnacija in nezmožnost komunističnih oblasti, da bi vpeljale učinkovite politične reforme. V tem desetletju je SZ doživljala praktično en udarec za drugim. Mednarodnemu ponižanju, ki ga je doživela ob bojkotu svojih olimpijskih iger v Moskvi leta 1980 (kar 65 držav je igre popolnoma bojkotiralo, mnoge druge države pa so na ta pomemben športni dogodek poslale vidno okrnjene reprezentance)[3], se je v drugi polovici 80. let pridružil krepak padec cen nafte[4], kar je bila posledica izstopa Savdske Arabije in še nekaterih zalivskih držav od sporazuma o omejevanju proizvodnje nafte. Poleg tega je 23. aprila 1983 ameriški predsednik Reagan v okviru ponovnega zagona oboroževalne tekme oznanil vzpostavitev obsežnega obrambnega sistema (t. i. *Strate*ška obrambna iniciativa oz. »*vojna zvezd*«, ki je predvidevala celo namestitev protiraketnih sistemov v vesolju)[5], nato je 26. aprila 1986 prišlo do jedrske katastrofe v Černobilu[6], širom SZ pa so izbruhnili tudi številni medetnični konflikti, izmed katerih so bili najodmevnejši izgredi decembra leta 1986 v kazahstanski prestolnici Almati, ki jih je sprožilo imenovanje Rusa na čelo republike.

IV. Sovjetski umik in zmaga upornikov

Čeprav je o umiku sovjetskih vojaških čet iz te srednjeazijske države razmišljal že generalni sekretar komunistične partije SZ Jurij Andropov, ki je SZ vodil med letoma 1982 in 1984[7], je ta korak realiziral šele zadnji generalni sekretar sovjetske komunistične partije, Mikhail Gorbačov, ki je v času svoje vladavine, poleg umika sovjetske vojske iz Afganistana, s svojimi znamenitimi reformami (perestrojka, glasnost) odločilno pripomogel k dokončnemu

1. Geiss, Bohus, Ferdowsi, Opitz 1996, str. 47.

2. Ferfila 2017, str. 113.

3. The Olympic Boycott, 1980: https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/qfp/104481.htm.

4. Lessons from the 1986 oil price collapse: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/1986/06/1986b_bpea_gately_adelman_griffin.pdf.

5. Strategic Defence Initiative: https://www.britannica.com/topic/Strategic-Defense-Initiative.

6. Chernobyl Timeline: How a Nuclear Accident Escalated to a Historic Disaster: https://www.history.com/news/chernobyl-disaster-timeline.

7. Ferfila 2017, str. 117.

padcu sovjetskega komunističnega režima.[1]

Leta 1988 so zunanji ministri Afganistana, Pakistana, Sovjetske Zveze in Združenih držav Amerike v Ženevi podpisali sporazum, ki je imel tri glavne točke: umik sovjetskih vojaških enot v roku devetih mesecev, nevmešavanje v afganistanske notranje zadeve in vrnitev zaradi vojne razseljenih beguncev.[2] Sovjetska vojska, ki je v desetletju spopadov izgubila okrog 15.000 vojakov, se je naslednje leto resda umaknila iz države, a boji v Afganistanu se s tem še zdaleč niso končali, saj je sovjetsko vodstvo še naprej podpiralo SZ naklonjen afganistanski režim. Tako so se sovražnosti nadaljevale in afganistanski uporniki pod vodstvom Abdula Rašida Dostuma, Ahmada Šaha Masooda, Gulbuddina Hekmatyarja ter drugih znameniti mudžahedinskih vodij so se bili v teh razmerah prisiljeni še več kot tri leta silovito boriti proti prosovjetskemu režimu Karmalovega naslednika Mohammada Najibulaha[3] [4], da so leta 1992 končno osvojili tudi afganistansko prestolnico Kabul in dosegli nesporno zmago.

V. **Viri in literatura**

Areh, V. 2002. *Afganistan: zgodbe vojnega dopisnika*. Ljubljana: Educy, d. o. o.

Bogomil, F. 2017. *Afganistan: v vojni že 40 let*. Ljubljana: Demat, d. o. o.

Gately, D. 1986. »Lessons from the 1986 Oil Price Collapse.« *Brookings Papers on Economic Activity* 2: 237–84.

Geiss, I., J. Bohus, M. Ferdowsi in P. J. Opitz. 1996a. »Konec vojne v Afganistanu.« V *Kronika 20. stoletja (1980–1989)*, ur. C. Hünermann, 146–47. Gutersloh: Bertelsmann Lexikon Verlag.

Geiss, I., J. Bohus, M. Ferdowsi in P. J. Opitz. 1996b. »Obdobje Ronalda Reagana v ZDA.« V *Kronika 20. stoletja (1980–1989)*, ur. C. Hünermann, 46–47. Gutersloh: Bertelsmann Lexikon Verlag.

Geiss, I., J. Bohus, M. Ferdowsi in P. J. Opitz. 1996c. »SZ in ZDA se s sporazumoma SALT I. in SALT II. prvič dogovorita o omejitvi svoje strateške oborožitve.« V *Kronika 20. stoletja (1980–1989)*, ur. C. Hünermann, 172–173. Gutersloh: Bertelsmann Lexikon Verlag.

Geiss, I., J. Bohus, M. Ferdowsi in P. J. Opitz. 1996d. »Zbliževanje velesil.« V *Kronika 20. stoletja (1980–1989)*, ur. C. Hünermann, 110–11. Gutersloh: Bertelsmann Lexikon Verlag.

Greenspan, J. 2019. »Chernobyl Timeline: How a Nuclear Accident Escalated to a Historic Disaster.« https://www.history.com/news/chernobyl-disaster-timeline

Organisation of Islamic Cooperation. B. d. Sklepi islamske konference glede Afganistana. http://ww1.oic-oci.org/english/conf/is/3/3rd-is-sum(political).htm#03

The Editors of Encyclopaedia Britannica. B. d. »Strategic Defence Initiative.« Encyclopaedia Britannica. https://www.britannica.com/topic/Strategic-Defense-Initiative

U.S. Department of State. B. d. »The Olympic Boycott, 1980.« U.S. Department of State Archive. https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/qfp/104481.htm

1. Ferfila 2017, str. 119 -120.
2. Geiss, Bohus, Ferdowsi, Opitz 1996, str. 147.
3. Areh 2002, str.241.
4. Ferfila 2017, str. 130.

JAVNO MNENJE V POLITIKI

Piše: Luka Drašler Florjančič

Razlika med republikanskim in liberalnim javnim mnenjem

I. Uvod

Osnovi, iz katerih bom izhajal, sta javno mnenje in politika. Tematika se dotika razlike med republikanskim in liberalnim javnim mnenjem, s hipotezo o polarizaciji oziroma fragmentaciji javnosti in ločenosti polj med seboj.

Problematiko pa predstavljajo predvsem »javni mehurčki« (ang. living in a bubble). Razlogi za nastanek problema so, da en krog ljudi komunicira le med seboj. Cilji, ki sem si jih v nalogi zadal, so, da bom prikazal obstoj trditev, ki potrjujejo moja opažanja in strinjanja oz. nestrinjanja s teorijami različnih avtorjev. Npr. John Dewey: šele ko smo javni državljani, smo del države – republikanski model. Dewey pojasni javno, vendar ne zasebno. Iz podanega primera je razvidno, da ga le omeni. Raziskovalna vpras ˇanja, na katera bom odgovoril, so kaj predstavlja politiko oz. politic ˇno dejavnost v druz ˇbi, kako ljudje sodelujejo z oblastjo, kaks ˇna je vloga medijev v drz ˇavi za javnost, ki jo predstavljajo in na c ˇem temeljita liberalni in republikanski model javnega mnenja. V zaključku bom potrdil ali ovrgel izbrane hipoteze.

Ključne Besede:

pojmovanje javnega mnenja, problematika nadzora pri republikancih in liberalcih, liberalen model javnosti, vprašanje liberalne svobode

II. Republikansko pojmovanje JM

John Dewey, Hannah Arendt (Grki – ideal politike javne sfere/čas govorništva)

Republikansko pojmovanje javnega mnenja predstavlja za državljane vplivnejšo izbiro, ker jim nudi in ponuja več participacije pri odločanju v družbi ter vodenju le-te. Arendt politične razmere v človeških skupnostih povezuje z napetostjo v družbi. Meni, da je zanje v veliki meri odgovorna politika. Ta spodbuja razkol v družbi. Politična dejavnost je v očeh H. Arendt sodelovanje v javnih zadevah. Je stvar, pri kateri si ljudje delijo skupni svet in prostor, da se lahko skrbi javne sfere pojavijo in so izražene z različnih zornih kotov. To je edini način zagotovitve resnične svobode.[1]

Pri republikancih je vprašanje svobode vedno povezano s tem, koliko svobode lahko ljudem odvzamemo, če so sami oblast oziroma del oblasti, kako naj ljudje sodelujejo ali ne sodelujejo. Npr: v boju proti terorizmu so se ljudje odpovedali svojim svoboščinam; prav tako v aktualnem boju proti pandemiji COVID-19 in ostalih bojih proti epidemiološkim boleznim – to so primeri sodelovanja ljudi z oblastjo (v časih kriz nastopi potreba po medsebojnem sodelovanju oblasti in državljanov).[2]

III. Republikanci in vprašanje svobode

Pri republikancih je v nasprotju z liberalci pomen svobode povezan z avtonomnostjo odločitev. V tem modelu imajo posamezniki možnost soodločanja tako v avtonomnih kot državljanskih zadevah države oziroma politične skupnosti. Svoboda predstavlja avtonomijo. Javno življenje pomaga pri ponotranjanju državljanskih vrlin. V antiki je bila državljanska vzgoja na prvem mestu. Celo Aristotel je imel politično udejstvovanje in državljanske vrline za temelje svobode.[1]

Naj se za trenutek osredotočimo na ta dva izraza. Sodoben republikanski vzor ju v svobodnem smislu dojema kot odvisni od ohranitve svobode politične skupine. Kar pomeni, da je pojmovanje javnega mnenja pri republikancih upoštevanje enega mnenja, torej mnenja vodilnega, napram drugih – tudi za ceno mnenj drugih.[3]

IV. Liberalno pojmovanje JM

Začetki liberalnega pojmovanja javnega mnenja segajo v obdobje francoske revolucije in čas nastanka deklaracije o človekovih pravicah. Takšen model je temeljil na pravicah državljanov. Zaradi združitve JAVNE in ZASEBNE sfere se je oblikovalo tako imenovano področje intime. Javna sfera se je s prilivom privatnih interesov popolnoma predrugačila.[4]

Družbo tvorijo podsistemi z vsak svojo lastno govorico. Nekdo mora te govorice pretvoriti v univerzalni zapis. Tukaj nastopijo mediji, ki

1. Arendt, 1996.
2. Arendt, 2003.
3. Splichal 2005, str. 48.
4. Habermas 1989, str. 294 – 299.

to izvajajo, denimo preko časopisov in drugih tiskanih medijev. Enaka govorica, ki temelji na s strani medijev posredovanih pravilih, omogoča lažjo komunikacijo.[4]

V. Vprašanje liberalne svobode

Liberalce in svobodo veže pojem negativne svobode. Izvira iz neobveznosti do pravil in je posledica republikanske kritike liberalnega zanemarjanja temeljnih vrednot.

Liberalno pojmovanje svobode:

- Svoboda je z vladavino in z njeno avtonomnostjo povezana le naključno.
- Kaj predstavlja svobodo v liberalnih očeh?
- Svoboda je možnost uveljavljanja posameznikovih interesov in doseganja lastnih ciljev.

Tak odnos ne more roditi neke močne politične skupnosti in vodi v ločenost od družbe.[1]

VI. Jeremy Bentham in model dobrega političnega sistema

Razlog, zakaj v svoji nalogi sploh omemnjam Benthama, je, ker mi bo omogočil uresničitev enega od zastavljenih ciljev – povezati več avtorjev in njihove konsenzualne (dopolnjevalne) oziroma konfliktne (nasprotujoče) si teorije. Bentham, liberalec, izvira iz utilitarizma, katerega načelo o koristi večine članov družbe je moč povezati z neke vrste »družbeno pogodbo«, ki jo sicer pozneje, ampak kot izjemno pomembno za vso družbo vpelje Rousseau. V skladu s prepričanjem, da etika temelji na načelu koristnosti, lahko v primeru izbire damo prednost tisti odločitvi, ki zagotovi največjo skupno korist udeležencev. četudi za ceno drugih. Iz Rousseauja znanja o državljanskih vrednotah, ki so bile, kot že omenjeno (Arendt – antika), temelj trdnosti države v času Rima, črpa tudi Benjamin Franklin. Uporabi jih za ameriški model države. V obdobju Rousseauja, so bile namreč »zgrajene« Združene države Amerike. Bentham je pripadnik antagonističnega modela. Verjame, da bi se po njem morali zgledovati in ukrotiti težnjo po neomejeni oblasti, ki prihaja iz despotizma. Vlade žene lastni interes, zato jih je potrebno soočiti s strahom, kaj bo v zvezi s tem storila javnost. Tukaj stopi na sceno tisk natančneje ideja psa čuvaja. Ta je danes še kako prisotna v mediatiziranem svetu, v kakršnem živimo. Gre za liberalno idejo, ki jo omenja tudi Bentham. Opredeljuje jo z izključitvijo javnosti. Čuvaje (ang. gatekeepers) danes predstavljajo mediji. Oni so tisti, ki vsebini dovoljujejo prehod iz zasebne v javno sfero in na podlagi tega odločajo, kaj sme in kaj ne sme doseči državljanov. V bistvu mediji reprezentirajo javnost. Reprezentirajo ljudstvo pred državo in s tem legitimirajo njen obstoj. Nekdaj je le tisk poročal o družbenih elitah, dejanjih vlade pa tudi na svojih plečih nosil vso kritično publiciteto. Danes ob njegovem boku to seveda počno tudi drugi, v tem času bolj uporabljani, mediji (radio, televizija, splet). A problematika lastnega interesa, ki temelji na kapitalu, ostaja enaka; le koruptivni ljudje oziroma korporacije se menjavajo. Korupcija, izvirajoča iz želje po povzdigovanju samega sebe, predstavlja puščico, ki luknja Benthamovo teorijo o zavezanosti tiska, tj. medijev, javnosti. Resničnost in ustreznost informacij, ki jih prinaša tisk, ki mu Benthamov model daje tako veliko vlogo, da je iz njega nastala ideja o medijih kot 4. veji oblasti, rušijo lastni partikularni interesi teh, ki jim Bentham namenja najpomembnejšo vlogo. Vredno si je zapomniti, da si mediji sami proizvajajo občinstvo in s tem dobiček.[2] [3]

VII. Problem ponovno predstavlja negativna svoboda

Tisk in ostali mediji skrbijo za vse funkcije – konflikt interesov:

- za podjetništvo,
- za PR (ang. public relations), torej odnose z javnostjo,

1. Sandel, 1998.

2. Bentham, 1820.

3. Bentham 1995, 1 – 13.

- za marketing, reklame, promocije ...

Prihaja do tega, kar je Habermas omenjal že med 17. in 18. stol. – do refevdalizacije javnosti. Tisk, PR in promocijska dejavnost se združujejo, reducira se javna sfera. Ni več funkcij kritike in nadzora. Prihaja do posegov velikih podjetji in multinacionalk. Čuti se in viden je vpliv »stricev iz ozadja«, PR-a. Mediji torej proizvajajo novice ob konstantnem vplivu oddelkov za odnose z javnostmi. Značilno za moderno javno sfero je, da prihaja do odmiranja kritičnih funkcij in izraz »refevdalizacija javnosti« se nanaša na vlogo javnosti v sodobnem procesu razkroja, za katerega večina sploh ne ve, da se nam dogaja. Nekoč je refevdalizacija potekala preko kraljev, ki so v javnosti nosili »masko ljudi«, s tem pa zakrivali resnične namene. To pretvarjanje za namene pozitivne publicitete jim je nudilo vso moč nad ljudmi. Državljanske vrednote v času fevdalizma postanejo nebistvene, saj je usoda države praktično odvisna le od vladarja, ki o vsem odloča sam. Ljudje torej niso imeli nikakršne dejanske moči, a vendar so imeli občutek vse moči – tako je namreč želel vodilni v državi. Vodja države, kralj, se je namreč (že v tistih časih) dodobra zavedal, da reprezentacija oblasti izhaja tudi iz njegovega odnosa do podložnikov. Vladar sicer vlada nad ljudstvom, a tudi pred ljudstvom. Še danes je tako. Edina razlika je, da so takratne vladajoče ljudi zamenjale današnje vladajoče korporacije, in zato govorimo o obstoju neke vrste reprezentativne javnosti, ki je bolj vezana na publiciteto kot kar koli drugega. Iz tega razloga ima oseba, ki reprezentira oblast, dejansko 2 telesi: naravno in politično telo. To zagotavlja vladavino, brez ozira na naravno telo.[4]

Kar se tiče javne sfere (JS): v fevdalizmu je država temeljila na politični moči, zato je govora o politični sferi. Danes s komercializacijo množičnega komuniciranja govorimo o ekonomski sferi, ker poglavitni cilj predstavlja dobiček. V osnovi to dela v škodo predvsem državljanov in njihovih svoboščin, skozi svobodno izražanje v tisku, propagando v marketinškem oglaševanju in kršenju pravic zasebnosti. Obe vrsti JS (ekonomska in politična) se prepletata v komunikacijski sferi.[1]

VIII. Kritika liberalnega in republikanskega modela JM

Liberalni model uteleša posameznik, ki je osvobojen (negativna svoboda) obvez in pravil, zatorej tudi ne pozna moralne zavezanosti, ki bi omejevala njegovo izbiro. Takšno pojmovanje osebnosti je zelo vabljivo, saj do neke mere omogoča vključitev vseh mogočih ljudi, tudi priseljencev/migrantov, v samo družbo. Ena glavnih republikanskih kritik liberalnega modela je predvsem ta, da čeprav je liberalni koncept prej omenjene »neobremenjene osebnosti« na prvi pogled zelo privlačen, ni zmožen utemeljitve nekaterih osnovnih moralnih izkušenj. Ne priznava namreč splošno priznanih moralno-političnih obveznosti, kot so solidarnost, religija in druge moralne vezi, vse neodvisne od naše izbire. Liberalizem v dani obliki ne predstavlja dovolj močnih temeljev za oblikovanje enotne, trdne skupnosti.[5]

Za odgovor na republikansko kritiko so pristaši liberalizma izbrali kar delitev na 2 telesi, kot se ju je omenjalo že v času fevdalizma, torej ločevanje na osebnega in političnega posameznika. Naravna, osebnostna identiteta bi dajala prednost moralnim vrednotam. Brez oziranja na zasebne smernice pa bi delovalo javno telo, katerega cilj je skupni polititični konsenz. Gre za gradnjo politične skupnosti, ki temelji na odrekanju prepričanj, kar vodi celo v machiavellijevsko družbo. Odpoved tradicionalnim vrednotam pa pravzaprav vodi v praktično popolni razkroj političnega diskurza.[4]

IX. Zaključek

Strnjenje misli o liberalnem modelu nas vodi do ugotovitev, da ga lahko v grobem zajame-

1. Habermas, 1998.

mo z negativno svobodo, po kateri je zares neobstoječ. Posamezniku namreč ne ponuja nobenih enotnih usmeritev oziroma nikakršnega etičnega zakonika, po katerem bi si moral upravljati svoje življenje. Brez enotnosti ni mogoče priti do močne politične skupnosti; ločenost vodi v ločenost.

Republikanski model ima težavo predvsem v preteklosti. Je namreč tradicionalni model, ki je stal vzporedno z ali pa celo temeljil na nekaterih ureditvah, kot so sužnjelastništvo, izključenost žensk iz političnega spektra (brez pravice do volitev), sovražnosti do priseljencev (danes veliko politikov svoj politični sistem gradi na sovraštvu do migrantov; zelo aktualni primer je Madžarska pod Orbanom).

Kritika obeh modelov javnosti je torej povsem upravičena, saj imata oba pomanjkljivosti, in če vzamem za primer Benthama in ZDA, sta lahko le kot komplementarna oziroma dopolnjevalna drug drugemu uspešna v svojem delovanju.

X. Literatura

Arendt, H. 1996. Vita activa. Ljubljana: Krtina.

Arendt, H. 2003. Izvori totalitarizma. Ljubljana: Študentska založba.

Bentham, J. 1820. On the Liberty of the Press and Public Discussion. Kitchener: Batoche Books.

Bentham, J. 1995. »Načelo koristnosti.« Filozofija na maturi 2 (4): 10–13.

Dewey, J. 1999. Javnost in njeni problemi. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Habermas, J. 1989. Strukturne spremembe javnosti. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Habermas, J. 1998. Three Normative Models of Democracy. Cambridge, MA: Massachusetts Institute for Technology Press.

Habermas, J. 2005. »Concluding Comments on Empirical Approaches to Deliberative Politics.« Acta Politica 40: 384–92.

Sandel, M. J. 1998. Democracy's Discontent: America in Search of a Public Philosophy. Harvard: University Press.

Splichal, S. 2005. Javno mnenje: teoretski razvoj in spori v 20. stoletju. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

VABILO

Vabilo vsem študentom k sodelovanju pri soustvarjanju študentskega časopisa Humanist

V novem študijskem letu ponovno k soustvarjanju vabimo vse študente Fakultete za humanistične študije Koper. Vsi, ki želite sodelovati, nam pošljite sporočilo na elektronsko pošto: casopis.fhs@gmail.com, kjer se dogovorimo o možnostih sodelovanja.

Uredništvo časopisa vsem študentom želi uspešno študijsko leto 2020/21.

Humanist, študentski časopis UP Fakultete za humanistične študije · Številka 4, oktober 2020 · Ureja in oblikuje Matej Zupanc · Izhaja občasno in brezplačno · Izdaja Univerza na Primorskem, Titov trg 4, 6000 Koper · Naklada 120 izvodov · ISSN 2670-4757 (tiskana izdaja) · ISSN 2670-4838 (digitalna izdaja) · http://www.hippocampus.si/issn/humanist